

BEWEEGREDEKENEN KRUIDENRIJK GRASLAND

Tibbe Wentzel

Evaluatierapport 'beweegredenen kruidenrijk grasland'
stichting Urgenda

augustus 2025

Introductie

Het onderzoek 'Beweegredenen kruidenrijk grasland' is uitgevoerd in het kader van een masterscriptie aan de Universiteit Utrecht en stage bij stichting Urgenda. Het doel is om te achterhalen wat de belangrijkste factoren zijn voor agrariërs om voor kruidenrijk grasland te kiezen. De focus ligt hierbij op de sociale factoren en hoe hun invloed verandert wanneer de 1001ha-campagne beschikbaar is. De campagne heeft in de afgelopen vijf jaar ruim 15% van alle melkveehouders in Nederland laten experimenteren met kruidenrijk grasland. Hoe kan de overige 85% bereikt worden?

Dit verslag bestaat uit vijf delen:

- Introductie over kruidenrijk grasland en 1001ha
- Resultaten scriptieonderzoek
- Perspectieven van de boer
- Aanbevelingen
- Demografische informatie

Indien u het volledige scriptieonderzoek (Engels) wilt ontvangen, stuur een mail naar tibbe.wentzel@urgenda.nl.

Kruidenrijk grasland en de 1001ha campagne

Productief kruidenrijk grasland vormt een duurzaam alternatief voor monocultuur 'Engels' raai gras waarbij met een gelijke melkopbrengst veel meer biodiversiteit wordt gecreëerd. [Deze bio-diverse graslanden zijn gezond voor koeien, bodem, klimaat en milieu](#)¹. Elke hectare kruidenrijk scheelt 500kg kunstmest, 1000 KG CO₂, zorgt voor 2 à 3 keer meer insecten en is goed voor de portemonnee van de melkveehouder. Echter is de aanschaf van het zaaigoed fors duurder dan de aankoop van 'gewoon' graszaad, en is management anders dan boeren gewend zijn. [Door te leren en te experimenteren kan melkveehouder een hoge opbrengst van goede kwaliteit realiseren zonder \(kunst\)mest te gebruiken](#)^{2,3}.

De 1001ha campagne startte in 2019 als samenwerking tussen LTO en Urgenda. De actie biedt boeren 40% korting op 3 hectare kruidenrijk zaaigoed zodat zij laagdrempelig kunnen experimenteren en de voordelen zelf kunnen ervaren. Tot nu toe hebben 2500 melkveehouders samen bijna 10.000 hectare ingezaaid. Uit verschillende enquêtes komt steeds hetzelfde beeld naar voren:

- 96% van de boeren zegt dat de melkproductie hetzelfde blijft of hoger wordt;
- 80% kunstmest besparing per ha;
- Boeren zien meer insecten, een gezondere bodem en betere waterberging;
- 86% van de deelnemers geeft aan door te willen gaan met kruidenrijk grasland en 50% zou zelfs doorgaan zonder de korting van de campagne.

Inmiddels is de campagne uitgebreid met kortingen op biodiverse groenbemestermengsels, klaveronderzaai mengsels en bomen/struiken. Meer weten? Bezoek de website: <https://1001ha.nl/>.

1. <https://kruidenrijk.1001ha.nl/voordelen-kruidenrijk-grasland/>

2. <https://www.louisbolk.nl/publicaties/handleiding-productief-kruidenrijk-grasland/>

3. <https://www.louisbolk.nl/sites/default/files/publication/pdf/kunstmest-besparen-met-kruidenrijk-grasland.pdf>

Resultaten en conclusies scriptieonderzoek

Voor dit onderzoek vulden 195 Nederlandse melkveehouders een online vragenlijst in, waarin zij hun mening gaven over kruidenrijk grasland en informatie verschaften over hun achtergrond. De vragenlijst werd verspreid via het netwerk van Urgenda, LTO afdelingen, Caring Farmers en andere partners.

Door middel van een statistische analyse onderzochten we in hoeverre de factoren houding, identiteit, normen en haalbaarheid de intentie van melkveehouders voorspellen om voor kruidenrijk grasland te kiezen. In Tabel 1 zijn de verschillende factoren beschreven die in het onderzoek zijn meegenomen.

Tabel 1: Variabelen, Gemiddelde waarde en Omschrijving

[5-punts Likert schaal (1 Niet belangrijk, 2 Niet echt belangrijk, 3 Neutraal, 4 Beetje belangrijk, 5 Belangrijk)]

Variabele	Waarde	Omschrijving
1. Houding	3.91	Kruidenrijk grasland is belangrijk voor de melkveehouderij
2. Identiteit	4.04	Het hebben van kruidenrijk grasland past bij mij als persoon / bij mijn bedrijf
3. Algemene norm	3.75	Anderen (vrienden, familie etc.) vinden het belangrijk dat ik kruidenrijk grasland heb
4. Boeren norm	2.53	De meeste boeren die ik ken hebben kruidenrijk grasland op hun areaal
5. Haalbaarheid	4.14	Ik ben in staat om kruidenrijk grasland succesvol te onderhouden
6. Intentie zonder 1001ha	3.32	Zonder de 1001ha-campagne zou ik (opnieuw) kiezen voor kruidenrijk grasland
7. Intentie met 1001ha	4.09	Met de 1001ha-campagne zou ik (opnieuw) kiezen voor kruidenrijk grasland

Intentie

Ons onderzoek wijst uit dat de 40% korting van de 1001ha campagne zorgt voor een substantiële verhoging van de intentie om kruidenrijk grasland in te zaaien. De gemiddelde intentie onder melkveehouders stijgt van 3.32 naar 4.09 op een schaal van 1 tot 5.

Houding en identiteit

De resultaten laten – zoals verwacht – een sterke relatie zien tussen de positieve houding tegenover kruidenrijk grasland en de intentie om kruidenrijk grasland toe te passen. Deze relatie blijkt significant, maar verliest haar kracht zodra de variabele identiteit wordt geïntroduceerd: De invloed van houding wordt als het ware ‘overgenomen’ door identiteit. Identiteit is een nog sterkere en meer significante voorspeller van intentie.

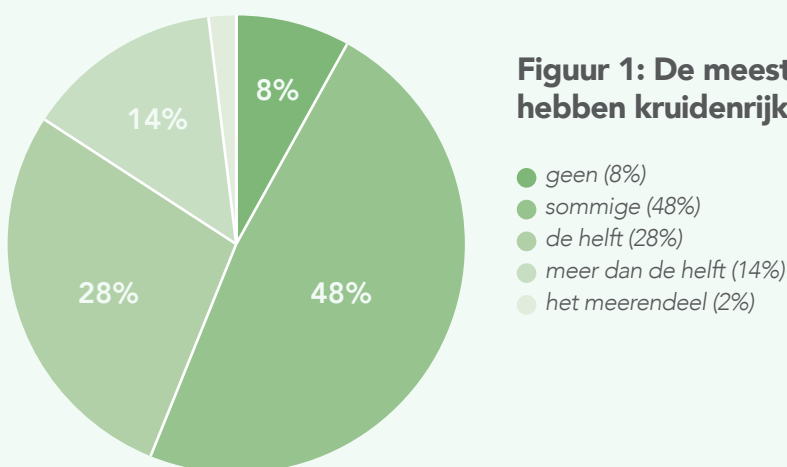
Dit suggereert dat het stimuleren van een natuur-inclusieve identiteit meer effect heeft op gedragsintentie dan enkel het beïnvloeden van iemands houding. Promotie via feitelijke informatie, inspirerende voorbeelden en emotionele betrokkenheid kan weliswaar bijdragen aan een positievere houding en daarmee aan meer intentie maar dit leidt niet automatisch tot een sterkere identiteit als natuur-inclusieve boer.

Haalbaarheid

Haalbaarheid is naast identiteit de belangrijkste voorspeller van intentie. ‘Haalbaarheid’ wordt omschreven als de perceptie die boeren zelf hebben van hun controle over het kruidenrijke grasland proces. 75% van de boeren in ons onderzoek geeft aan dat het ‘haalbaar’ is om kruidenrijk grasland in te zaaien en te beheren voor in ieder geval een deel van hun areaal. De melkveehouders die aangeven dat ze geen controle hebben over het proces noemen als redenen: financiële onzekerheid, een te lage opbrengst, korte houdbaarheid van de kruiden, grondomstandigheden of te veel onkruid.

Normen

Ten derde zijn normen een belangrijke sociale factor. 56% van de deelnemers geeft aan dat andere mensen (vrienden, familie, kennissen) het waarderen dat ze kruidenrijk grasland op het perceel hebben. Deze ‘algemene druk’ heeft echter amper invloed. De descriptieve norm, oftewel de druk die wordt ervaren door wat andere boeren doen is wel belangrijk. In ons onderzoek kennen bijna alle deelnemers in ieder geval een paar andere boeren met kruidenrijk grasland (Zie figuur 1).

Figuur 1: De meeste boeren die ik ken, hebben kruidenrijk grasland.

- geen (8%)
- sommige (48%)
- de helft (28%)
- meer dan de helft (14%)
- het meerendeel (2%)

Ter verduidelijking vroegen we hoe de deelnemers deze andere melkveehouders met kruidenrijk grasland kennen (zie Tabel 2). Een groot deel (58%) kent melkveehouders omdat ze samenkomen in een studiegroep of agrarisch collectief. Het is daarom belangrijk dat boeren worden gestimuleerd om zich aan te sluiten bij dit soort initiatieven. Door onderling kennis en ervaringen te delen veranderen de normen.

Tabel 2: Hoe ken je melkveehouders die kruidenrijk grasland hebben?

	Aantal boeren	Percentage
Studiegroep	88	35%
Agrarisch collectief	57	23%
Buren	60	24%
Familie	15	6%
Vergelijkbare werkwijze	7	3%
Vrienden/kennissen	7	3%
Ik ken er geen	7	3%
Via loonwerker	3	1%
Via zuivelcoöperatie	4	2%
Totaal	248	100%

Perspectieven van de boer

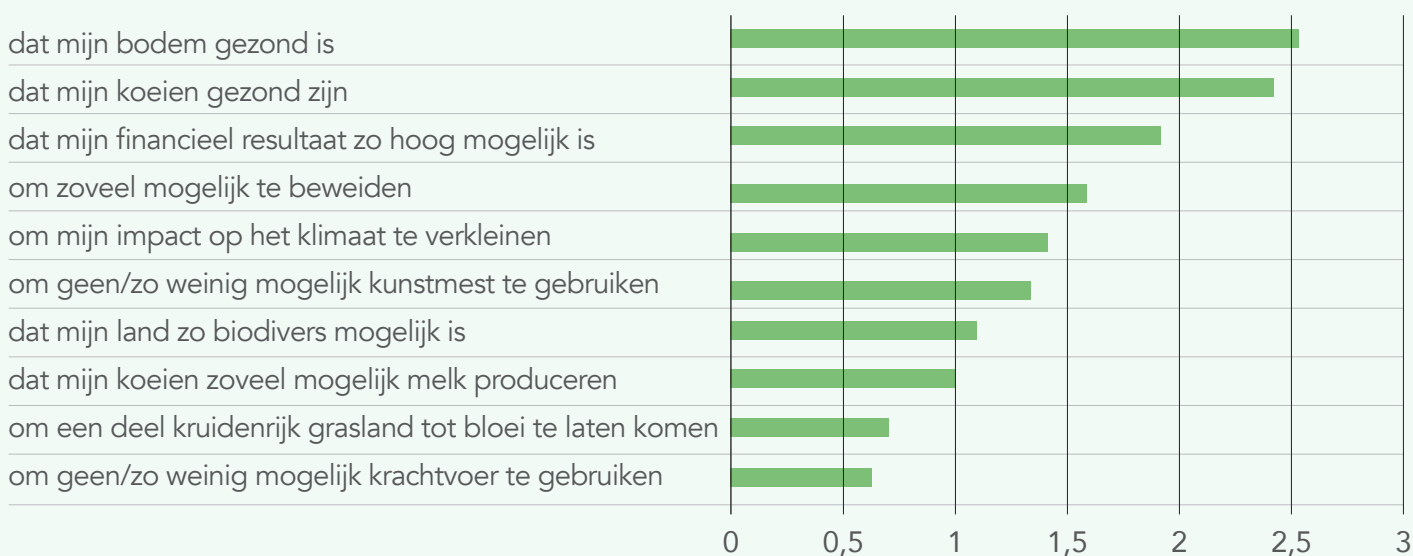
Naast de vragen die onderdeel waren van het scriptieonderzoek, bestond het tweede deel van de enquête uit gerichte vragen over de perspectieven van melkveehouders.

Wat vinden boeren het belangrijkste op hun bedrijf?

De enquête vroeg naar tien mogelijke voordelen van kruidenrijk grasland om te achterhalen waarom er voor kruidenrijk grasland gekozen wordt. Deelnemers gaven hun mening op een schaal van -3 'helemaal niet belangrijk' tot +3 'heel erg belangrijk'. In Figuur 2 zijn de gemiddelde waarden van de antwoorden te zien.

Figuur 2: Wat vinden boeren belangrijk binnen hun bedrijf?

Ik vind het belangrijk ...

- Alle waarden zijn positief en worden dus gezien als 'belangrijk';
- De laatste jaren wordt er binnen de sector [steeds meer waarde aan bodemgezondheid gehecht](#)⁴, wat met een gemiddelde van 2,53 bovenaan staat;
- Ook is het welzijn van koeien erg belangrijk voor de meeste boeren. Zie de nieuwe afspraken gemaakt in het [convenant dierwaardige veehouderij](#)⁵ voor de toekomstvisie in Nederland;
- Het gebruiken van weinig/geen krachtvoer is het minst belangrijk. Hoewel dit niet per definitie gerelateerd is aan kruidenrijk grasland past minimaal gebruik van krachtvoer wel goed binnen een natuur-inclusieve strategie. Veel regenwoud wordt namelijk gekapt waarvan de grond wordt gebruikt om soja te verbouwen voor krachtvoer.

4. <https://groenkennisnet.nl/dossier/bodemgezondheid-dossier>

5. <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2025/06/24/stapsgewijs-naar-een-dierwaardigere-veehouderij-in-2040>

Waarom maken boeren geen verandering?

In de enquête vroegen we deelnemers waarom ze denken dat andere boeren geen kruidenrijk grasland hebben of nemen⁶. Deelnemers gaven hun mening over verschillende obstakels verbonden met kruidenrijk grasland op een schaal van -3 tot +3. Opnieuw waren alle gemiddelde waarden positief (zie Figuur 3).

Figuur 3: Waarom hebben andere boeren geen kruidenrijk grasland?

Andere boeren hebben geen kruidenrijk grasland omdat ...

- Financiële gezondheid blijkt het grootste obstakel te zijn. Dit terwijl het Louis Bolk Instituut juist berekende dat kruidenrijk grasland financieel aantrekkelijk is. [De hogere kosten voor het zaaigoed worden namelijk gemakkelijk teruggewonnen bij de besparing van kunstmest](#)⁷. Dit is ook wat de deelnemers van 1001ha hebben ondervonden: 97% behaald met kruidenrijk grasland dezelfde opbrengst (60%) of meer (37%).
- Daarnaast is de controle over het proces met raaigras en kunstmest een belangrijk obstakel. De grip biedt meer zekerheid wat voor veel boeren essentieel is. Meer bekendheid en ervaring met kruidenrijk grasland kan de controle over het duurzame alternatief vergroten.
- 'Andere melkveehouders doen het ook niet' heeft een lager gemiddelde dan verwacht. Wellicht dat de invloed van andere boeren een factor is in het onderbewustzijn en dat deze daarom niet naar voren komt.

6. Aangezien veel boeren die meededen al kruidenrijk grasland hebben vroegen we naar hun ideeën over waarom andere boeren geen kruidenrijk grasland hebben. Daarnaast toont de wetenschap aan dat door te vragen naar het gedrag van anderen, je minder wordt blootgesteld aan de zogenaamde 'social desirability bias'. Deze bias kan resulteren in maatschappelijk gewenste antwoorden in plaats van eerlijke antwoorden wat nu verminderd wordt. Ook wijst de wetenschap uit dat de ideeën die deelnemers hebben over anderen vaak terugslaan op hun eigen overtuigingen.

7. <https://www.louisbolck.nl/sites/default/files/publication/pdf/kunstmest-besparen-met-kruidenrijk-grasland.pdf>

Aanbevelingen

Op basis van de bevindingen uit de enquête zijn met behulp van bestaande literatuur een aantal aanbevelingen geformuleerd. De eerste drie zijn gericht op identiteit. De laatste aanbevelingen zijn gericht op de haalbaarheid en normen omtrent kruidenrijk grasland. Deze kunnen worden gestimuleerd via de agrarische collectieven.

Identiteit

Hoe stimuleer je naast een positieve houding ook een identiteit die past bij kruidenrijk grasland?

- Ten eerste kan het opdoen van praktische ervaring goed helpen voor boeren om een natuur-inclusieve identiteit te creëren. Totdat een boer zelf probeert om een kruidenrijk mengsel in te zaaien, is het moeilijk om zich hiermee te identificeren. Dit is waarom de 1001ha-campagne zo belangrijk is. De korting verlaagt de drempel van het duurdere zaaigoed. Het zien van meer leven in het weiland, in de vorm van insecten, vogels en bodemleven kan leiden tot een positief en trots gevoel. Vervolgens kunnen andere natuur-inclusieve methodes worden toegepast om dit gevoel te versterken, zeker als wordt gerealiseerd dat het niet ten koste gaat van de opbrengst. Deze positieve ervaringen kunnen leiden tot de ontwikkeling van een identiteit die past bij kruidenrijk grasland. Het advies is om de 1001ha campagne (nog meer) te promoten onder beleidsmakers en boeren. Vooral mond-tot-mond reclame werkt goed.
- Ten tweede biedt 'Commitment making' perspectief. Dit is een techniek waarbij mensen wordt gevraagd om een belofte of toezegging te doen. Het maken van een belofte om iets uit te voeren is effectief in het veranderen van gedrag en [kan leiden tot het ontwikkelen van een bijpassende identiteit](#)⁸. Een voorbeeld: 'Een kwart van het areaal bestaat over 3 jaar uit kruidenrijk grasland'. Het maken van een belofte kan worden gestimuleerd door een vergoeding te verstrekken indien de belofte wordt voltooid. Het creëren van gezonde competitie met bijvoorbeeld een scoreboard kan normatieve effecten hebben, waardoor meer boeren beloftes maken.
- Ten derde kan 'Labelling' identiteit ontwikkelen. [Natuur-inclusieve identiteiten zouden dan gestimuleerd met een positief kenmerkend label](#)⁹. Dit label verwijst naar het gedrag wat een persoon vertoont, zoals het inzaaien van kruidenrijk grasland en leidt tot herkenning, trots en identificatie. Visuele labels, zoals het neerzetten van 1001ha-bordjes aan de rand van kruidenrijke percelen, kunnen bijdragen aan de natuur-inclusieve identiteit van een boer. Deze identificatie kan vervolgens leiden tot meer intentie om (andere) natuur-inclusieve praktijken uit te voeren. Keurmerken zoals het biologisch keurmerk, On the Way to Planet Proof, FOCUSplanet (Friesland Campina), Beter voor Koe, Natuur en Boer (Albert Heijn) zijn ook een vorm van labelling. Meer kruidenrijk grasland beleid binnen deze keurmerken zou invloed kunnen hebben op de boeren die zich met het keurmerk identificeren.

8. Lokhorst, A. M., Werner, C. M., Staats, H., van Dijk, E., & Gale, J. (2013). Commitment and Behavior Change: A Meta-analysis and Critical Review of Commitment Making Strategies in Environmental Research. *Environment and Behavior*, 45(1), 3-34. <https://doi.org/10.1177/0013916511411477>

9. Van Dijk, W. F. A., Lokhorst, A. M., Berendse, F., & de Snoo, G. R. (2016). Factors underlying farmers' intentions to perform unsubsidised agri-environmental measures. *Land Use Policy*, 59, 207-216. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2016.09.003>

Haalbaarheid

Kruidenrijk grasland vraagt om nieuwe vakkennis en een ander beheer. Dit heeft tijd nodig om te ontwikkelen. De agrarische collectieven zouden hier een grote rol in kunnen spelen, want in de collectieven komen boeren met uiteenlopende achtergronden samen die van elkaar kunnen leren. Alhoewel studiegroepen ook belangrijk zijn bestaan deze doorgaans uit boeren met een vergelijkbare bedrijfsvoering en/of visie. Het is van belang dat verschillende partijen in de collectieven worden betrokken en van elkaar leren zoals gemeentes, natuurbeheerders, natuurorganisaties, boswachters, vogelaars, wetenschappers ed.

- Financiële gezondheid is onder onze deelnemers een van de belangrijkste uitgangspunten maar vormt tegelijkertijd een van de grootste barrières voor het kiezen van kruidenrijk grasland. Dit is vreemd want volgens het Louis Bolk instituut kan kruidenrijk grasland juist veel geld besparen door minder kunstmestgebruik. Na het verrekenen van de meerprijs van kruidenrijke zaden kan er ongeveer 150 euro per ha worden bespaard¹⁰. Daarbovenop komt dus nog de 1001ha korting die boeren kunnen ontvangen voor 3 hectare kruidenrijk zaaigoed. Blijkbaar is een groot deel van de boeren nog niet op de hoogte van deze financiële voordelen. Deze moeten samen met de natuurlijke voordelen actief onder de aandacht worden gebracht van Nederlandse melkveehouders. Kennisdeling binnen deze collectieven van worden gerealiseerd door proactieve organisatie in de vorm van webinars, excursies, presentaties en symposiums. Activiteiten gefocust op kennismaking bij deze evenementen zijn aangeraden zodat boeren hun netwerk kunnen uitbreiden. Daarnaast kunnen er op kleinere schaal bijvoorbeeld appgroepen worden gemaakt met alle boeren die kruidenrijk grasland hebben in een bepaalde regio. Dit kan onderlinge kennisuitwisseling toegankelijker maken.
- De collectieven worden bestuurd door agrariërs zelf die een goede compensatie moeten ontvangen voor hun tijd en moeite. Een vast budget per collectief zou hiervoor beschikbaar gesteld kunnen worden.
- Voorlopers spelen een belangrijke rol in het delen van hun kennis en ervaring. Veel boeren geven graag een rondleiding en delen hun ervaring maar willen niet de organisatie eromheen regelen. Hier kan het collectief in bijstaan. Ook voorlopers kan compensatie worden aangeboden.

10. <https://www.louisbolk.nl/sites/default/files/publication/pdf/kunstmest-besparen-met-kruidenrijk-grasland.pdf>

Normen

De agrarische collectieven kunnen normatieve invloeden op boeren uitoefenen. De voorlopers spelen een belangrijke rol als voorbeeld voor de anderen. Om meer boeren aan te trekken is het van belang dat lidmaatschap zo toegankelijk mogelijk is. Gratis lidmaatschap is niet geadviseerd omdat er dan niet per se een reden is om actief betrokken te zijn. Een kleine contributie die bijvoorbeeld met vergoedingen vanuit het collectief gemakkelijk terug te verdienen is, is aangeraden. Als de boer concreet voordeel kan halen uit lidmaatschap, zoals subsidies, zal aanmelding automatisch volgen. Het adverteren van de voordelen, vooral op financieel vlak is aangeraden om aansluiting bij de collectieven te stimuleren.

Demografische informatie

In dit laatste hoofdstuk wat meer informatie over de deelnemers van dit onderzoek. In totaal deden 195 melkveehouders mee en vulde bijna alle deelnemers alle vragen in. In Tabel 3 en 4 zijn de demografische statistieken te vinden.

Tabel 3: Demografische informatie

Geslacht	
Vrouw	9%
Man	91%
Leeftijd	
18 - 30 jaar oud	5%
30 - 50 jaar oud	41%
50 jaar of ouder	54%
Hoogst afgeronde opleiding	
Middelbare school	5%
MBO	54%
HBO	34%
Universiteit	7%
Hoe vaak meegedaan aan de 1001ha campagne?	
Nooit meegedaan	22%
Een keer meegedaan	33%
Meer dan één keer	35%
Meer dan drie keer	10%
Boerderij statistieken (gemiddelde deelnemers)	
Grootte boerderij (in ha)	66,64
Aantal koeien per hectare	1,64
Aantal hectare kruidenrijk (% van totaal)	24%

Tabel 4: Steekproef distributie

Provincie	Aantal	Percentage
Drenthe	9	5%
Flevoland	2	1%
Friesland	29	16%
Gelderland	23	13%
Groningen	13	7%
Limburg	13	7%
Noord-Brabant	28	16%
Noord-Holland	12	7%
Overijssel	31	18%
Utrecht	5	3%
Zeeland	0	0%
Zuid-Holland	11	6%
Totale	176	100%

